

Dr. Ivan Ferbežer

Pedagoška fakulteta v Mariboru

NADARJENI OTROCI V SLOVENIJI MED TEORIJO IN PRAKSO

CILJI RAZISKAVE

Želeli smo znanstvenokritično preučiti položaj interdisciplinarne problematike nadarjenih učencev v Sloveniji. Poskušali smo objektivno osvetliti pospeševalne in zaviralne dejavnike uresničevanja sposobnostnih potencialov kot individualne otrokove pravice in kot potrebo družbe. Problem uveljavljanja sposobnostnih potencialov je osvetljen tudi z vidika mlade dvemilijonske države v procesu tranzicije v tržno ekonomijo.

METODA

Položaj nadarjenih učencev smo preučili z deskriptivno raziskovalno metodo v prečni časovni perspektivi dvajsetih let. Ker je problem obravnavan kot dinamična kategorija, so orisane nekatere časovne tendence. Podatke smo zbirali, obdelovali in interpretirali iz različnih spoznavnih virov: Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (Bela knjiga ..., 1995), šolska zakonodaja s eksplicitnimi in implicitnimi poudarki na nadarjene učence (Šolska zakonodaja ..., 1996), petnajst slovenskih posebnih priročnikov s področja nadarjenosti, štirideset diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog s področja nadarjenosti v Sloveniji, okoli tristo strokovnih in poljudnih člankov o nadarjenosti v slovenski periodiki, koncept odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli v Sloveniji (Odkrivanje in ..., 1998), nekaj letnih delovnih poročil osnovnih šol, ekspertno-konzulentne izkušnje iz raziskovalnega projekta Spodbujanje razvoja nadarjenih učencev osnovne šole, izvajalsko-izkušnja spoznanja s seminarjev Zavoda RS za šolstvo Nadarjeni, šola, šolsko svetovalno delo ter drugih, izkušnja spoznanja z različnih predavanj na pedagoških učiteljskih konferencah o nadarjenih učencih.

EKONOMSKO-POLITIČNI DEJAVNIKI

Spoznanje angleškega ekonomista Williama Pettya iz sedemnajstega stoletja, da so človeški viri pomembnejši od naravnih, je v Sloveniji dozorelo šele z

osamosvojitvijo in prehodom v tržno ekonomijo. Talente izgublamo še preveč neracionalno v več pogledih. Nekateri nadarjeni zaradi nizkega socialnega ekonomskega stanja družin, kulturne prikrajšanosti staršev, premajhne krajevne in šolske občutljivosti za odkrivanje in razvijanje ne nadaljujejo šolanja in se tudi sicer ne uresničujejo. Mnogi se zaradi sledov zastarelega komunističnega ideološkega pritiska egalitarizma in kolektivizma zgubljajo v poprečju. V boljši različici, nekateri »cvetijo v osami« zunaj šolskega sistema. V prehodnem tranzicijskem času je mnogo talentiranih delavcev brezposelnih. Z institutom javnih del so prisiljeni v dela pod nivojem svojih sposobnosti. Marsikje je še vedno kadrovska struktura podjetij zgrajena po Petrovem načelu (manipulativne spretnosti) in še premalo po inovativno izkazanih sposobnostih. Celo več, obstajajo regije, kjer je kadrovska struktura nezaposlenih boljša kot zaposlenih. Petinštiridesetletni komunistični sistem je v operativi šolskega sistema nasprotoval posebni skrbi za nadarjene učence, razen kadar je šlo za revolucionarno politične interese in voditeljske spretnosti (Ožir, 2000). Ideološke vrednote socialne enakosti so implementirale psihološko homogenizacijo. Diferenciacija šol je zaostajala za psihološko diferenciacijo med učenci. Sprejemljiva in dovoljena je bila le notranja diferenciacija in individualizacija učencev (Strmčnik, 1983).

V zadnjem času se sposobnejši, talentirani menedžerski kadri podrejajo političnim elitam v boju za oblast. Veliko sposobnih in talentiranih Slovencev je v polpretekli zgodovini politično in/ali ekonomsko emigriralo v razvitejše države po svetu po znanem vzorcu kraje možganov (približno za eno univerzo intelektualcev, »brain-drain«).

Svojevstvena šolskosistemska ovira za razvoj talentov pomeni pomanjkanje zadostnih možnosti doktorskega, magistrskega in specialističnega študija, čeprav se to stanje močno izboljšuje. Spreminjanje tehnologij in proizvodnih programov je hitrejše kot reformiranje dodiplomskega kurikula.

Stanje je zaskrbljivo tudi strukturno. Po nekoliko starejših podatkih dela 48 % raziskovalcev v raziskovalnih ustanovah, 47 % na univerzi in samo 5 % v gospodarstvu. Kroženje kadrov med temi segmenti je minimalno. Premajhno število najspodobnejših kadrov dela v razvojnih oddelkih podjetij. Po odstotku

družbenega proizvoda, vloženega v razvoj in inovativno dejavnost, smo na repu Evrope. Vlaganja v razvoj so desetkrat manjša kot v državah Evropske unije (Smaka, 2000). Vendarle pozitivno pospešen razvoj dosega inovativna dejavnost (Mulej, M., 1994). Prikazovanje inovacij v funkciji dobička podjetja in posameznega delavca pomeni strukturni premik, saj postaja inovativnost polagoma spet sestavina kulture slovenskega karakterja (Musek, 1994).

Polagoma naraščajoča privatizacija primarne, sekundarne in terciarne dejavnosti vse bolj pričakuje in vrednoti delo, visoko produktivnost in inovativne storitve. Sicer pa je mikro- in makroekonomija pred vstopom v Evropsko unijo vsaj zunanje konkurenčno motivirana za odkrivanje in razvijanje talentiranih kadrov (Ferbežer, 1999).

Zanimivo podobnost v skrbi za nadarjene navaja avtorica Hollingworth leta 1942 v ZDA. Kljub temu da ostajajo učitelji in dejavniki civilne družbe, ki poudarjajo potrebo po posebni pozornosti talentom, pa danes v Sloveniji ekonomski dejavniki odločujoče prepričujejo odgovorne (Hollingworth, 1942).

NORMATIVNO ZAKONODAJNI DEJAVNIKI

Specifični odnos do problematike nadarjenih učencev ima šolska zakonodaja. Normativno je nesorazmerno več prostora namenjenega učno, razvojno neuspešnim in motenim kakor nadpovprečno uspešnim in nadarjenim učencem. Sicer bi bilo metodološko neustrezno zgolj ocenjevati na podlagi normativnega urejanja razvijanje nadarjenih učencev. Toda v nekdanji administrativni centralistični socialistični državi je bil to sinonim. Učitelji so morali slepo izpolnjevati zakonske zahteve.

V predšolskem obdobju poudarja zakonodaja predvsem prilagajanje vsebine potrebam in interesom otrok. Natančneje je opisana možnost zgodnjega vstopa v šolo in postopek ugotavljanja šolske zrelosti. Posebnih členov, namenjenih predšolskim nadarjenim otrokom, ni zaslediti.

Zakonodaja za osnovno šolo poudarja različne oblike akceleracije in dodatnega dela z nadarjenimi učenci:

- nadarjenim je omogočen hitrejši razvoj in napredovanje,
- nadarjeni učenci lahko prej končajo šolsko obveznost,
- natančneje je določen postopek preskoka razreda,
- kurikulum iz zakona izpeljuje podrobna vsebinska in metodična navodila za dodatno delo z nadarjenimi učenci,
- opredeljena je individualizacija in diferenciacija v okviru skupnega dela učencev v razredu,

- v novi devetletki, v zadnjih treh razredih, je predviden pouk različnih zahtevnostnih ravni oziroma zunanja diferenciacija v treh predmetih (angleščina, materinščina, matematika),
- opredeljen je dodatni pouk za nadarjene učence, ki pogloblja vsebine in usmerja k ustvarjalni uporabi pridobljenega znanja,
- opredeljen je čas, pogoji za vključitev in subjekti realizacije dodatnega pouka,
- kurikularno so ponujene oblike interesnih dejavnosti in fakultativnega pouka v funkciji razvijanja sposobnejših učencev,
- izbirni predmeti.

Strniti je mogoče, da v primerjavi z drugimi razvitejšimi evropskimi državami v šolski zakonodaji ni zadostne normativno sistematizirane skrbi za nadarjene (kot na primer v Nemčiji, kjer obstaja pravilnik). V skladu s tem so tudi predvidena skromna finančna sredstva v obliki dveh ur dodatnega pouka za več nadarjenih otrok tedensko.

Tudi v srednjih šolah določa zakonodaja glede nadarjenih predvsem akceleracijo, dodatni pouk in interesne dejavnosti. Pogoji za vstop v posebne šole za talente so posebni preizkusi nadarjenosti oziroma talentiranosti (na primer glasbene šole). Nadarjeni učenci se lahko izobražujejo v več programih, opredeljeni so posebni razredi za nadarjene (na primer športni razredi). Učenci s statusom športnika so razbremenjeni nekaterih obveznosti, naknadno lahko opravljajo izpite. V gimnazijskem programu so zakonodajno opredeljeni izbirni predmeti od 2. do 4. letnika naraščajoči v samopobudi in intenzivnosti. Posebnega fleksibilnega programa so deležni učenci s statusom športnika, kulturnika, raziskovalca za intenzivnejšo in obsežnejšo učno dejavnost. V gibanju Znanost mladini je znanje opredeljeno kot iskanje novega znanja, tekmovalne oblike pa nadarjeni vedno bolj opuščajo kot neprimerne notranji motivaciji (Jurman, 1995). Evalvacija kaže na vsako stopnjo zadovoljstva različnih subjektov v zvezi z realizacijo izbirnih predmetov, ostaja pa vprašanje ali interesne dejavnosti pripeljejo do občutka kompetentnosti in dalje občutka samovplivanja (Čudina Obradović, 1990). Opredeljeno je, da lahko šola organizira posebne učne skupine iz več razredov, in sicer glede na specifične nadarjenosti. Določeno je, da mora šola nadarjenim omogočiti nabavo ustrezne literature, omogočiti mentorstvo, zagotoviti udeležbo na tečajih, seminarjih, tekmovanjih doma in v tujini. Kadar šola oceni (o tem odloča učiteljski zbor), da ima učenec takšne sposobnosti, da bi uspešno obdeloval vsebine iz višjega razreda, mu to omogoči brez izpita. V srednjem šolstvu so natančno določeni postopki in merila za pridobivanje

priznanj. V višjih razredih je predviden nivojski pouk in zunanja diferenciacija iz nekaj predmetov. Na univerzi je zakonski poudarek na hitrejšem napredovanju in dokončanju študija in na vzporednem interdisciplinarnem študiju več predmetov na več fakultetah (Cerovič, 1995).

Personificirano vzeto so v pedagoškem »establishmentu« poudarjeno skrb za talente izrazili: Franci Pivec, Peter Vencelj in Tea Valenčič, ki izhajajo iz socialistične, krščanske in liberalne politike (iz korespondence z Ministrstvom RS za šolstvo).

ŠTIPENDIRANJE

Pri dodelitvi posebnih štipendij za nadarjene se upoštevajo rezultati na inteligentnostnih testih (gornji percentil), šolski uspeh, zunajšolska interesna aktivnost in tekmovanja v znanju. Nadarjeni z višjimi učnimi uspehi dobijo štipendijski dodatek. Socialnoekonomski položaj družine je vse manj upoštevan, a se kljub temu štipendijski skladi bolj usmerjajo v talente iz revnih socialnih slojev. Štipendije za nadarjene se podeljujejo od srednje šole do dokončanja podiplomskega študija doma in v tujini. Pobude za projekte teh štipendij lahko dajejo šole, mentorji, starši, nikakor pa učenec sam.

V Sloveniji obstajajo med drugimi zlasti naslednji štipendijski skladi: Zoisove štipendije (Zavod za zaposlovanje), Štipendijska fundacija Antona Trstenjaka (talentirani Prleki), Fundacija Ana, Sklad Roka Petroviča (za športne talente) itd. Sicer pa se rojevajo vedno nove štipendijske fundacije za nadarjene, motivirane iz regijskega ali lokalnega okolja (Cerovič, 1995).

Najrazvitejši, najdaljši (30 let) in najuspešnejši doslej je štipendijski sklad Žiga Zois. Mecen je Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije; utemeljen je na široki metodologiji in poglobljenem raziskovalnem delu. V zadnjem času so vse glasnejše kritike razpadajočega Zoisovega štipendiranja in zanemarjanja objektivnih ter socialnih meril (Makarovič, 1999). Nekateri štipendijski skladi za nadarjene organizirajo regijske, državne in mednarodne poletne učnoraziskovalne tabore (Naravna in kulturna dediščina – Kobarid, Vinska kultura – Svečina).

DEFINICIJA

Nadarjenost se v Sloveniji implicitno definira v okviru nekaterih skromnih uporabnih raziskav. Temeljnih raziskav s tega področja je zelo malo (Ferbežer, 1994). Pogosteje najdemo definicije nadarjenosti v okviru uporabnih raziskav o identifikaciji nadarjenih učencev. Največkrat pa se definicija

mehanično povzema po tuji strokovni literaturi, večinoma ameriški, in sicer bolj ali manj v neaktualni različici (Odkrivanje in ..., 1998). Izvirna slovenska prizadevanja definiranja nadarjenosti pa je mogoče najti le pri avtorju Jurmanu (Jurman, 1995). Zatorej je utemeljeno kritično se ozreti na naslednje pomanjkljivosti definicije nadarjenosti v slovenski strokovni literaturi:

- mehanično neustvarjalno prenašanje tujih neaktualnih izkušenj na naše razmere (Sloat, 1993),
- ni temeljnih raziskav s tega področja (Ferbežer, N., 2000),
- v definicijah pogrešamo neintelektualne oziroma motivacijske dejavnike,
- v definicijah pogrešamo povezanost s pedagoškimi praktično operativnimi strategijami (Ferbežer, 1994),
- v definicijah ni zaslediti interaktivnega odnosa med elementi predmeta določanja,
- ni krajevnih in časovnih opredeljevalcev, manj služi pedagoški operativi in bolj normativnim potrebam šolske oblasti,
- je pod močnim Torranceovim vplivom določanja nadarjenosti prek ustvarjalnosti (Jaušovec, 1987, Glogovec, Žagar, 1992, Artač, 1987),
- nadarjenost je definirana po identifikacijskem instrumentu, največkrat po inteligentnosti,
- nadarjenost je definirana po vsebini učnega programa (Nagy, 1996).

Torej je tudi pri nas tendenca premika od definicij, ki opredeljujejo nadarjenost predvsem po splošnih intelektualnih sposobnostih, prek definicij, ki poistovetijo nadarjenost s kreativnostjo, do tistih, ki nadarjenost opredeljujejo z interakcijo visokih sposobnosti, kreativnosti in izražene motivacije. Torej gre kronološki red od diferencialnega modela h komponentnemu modelu. Pojmovanje nadarjenosti se bo tudi pri nas spreminjalo skozi kontinuirane inovacije, z razvojem znanstvenih disciplin, z vedno večjimi holističnimi poudarki in v skladu z razvojem instrumentarija. Avtor tega prispevka sem zgradil pedagoško definicijo vsebinsko problemsko obravnavano v logični enotnosti med koncepcijo, identifikacijo. Pri tem sem gradil na Rubinsteinu, Furlanu in Renzulliju (I. Ferbežer, 1994, 14–24).

Nekako bolj induktivno, na podlagi uspešnih in učinkovitih pedagoških izkušenj, pa tudi deloma pod vplivom prvih fundamentalnih raziskav učitelji spontano sprejemajo Renzullijevo definicijo nadarjenosti. Podobno tudi prve projektne skupine šol (Osnovna šola Polzela, Osnovna šola Ivana Roba, Šempeter pri Gorici, Osnovna šola Gustava Šiliha, Velenje, Osnovna šola

Šmarje pri Jelšah, Osnovna šola Vransko), ki delajo prvič v zgodovini slovenskega šolstva sistematično in dolgoročno raziskovalno ter pedagoško na področju nadarjenih učencev (naslov projekta: Spodbujanje razvoja nadarjenih učencev v osnovni šoli, vodja prof. Tanja Bezić, Zavod RS za šolstvo, OE Maribor).

IDENTIFIKACIJA

Identifikacija nadarjenih učencev ima dolgo tradicijo že od ugotavljanja psiholoških razlik med učenci. Polagoma se premika od mnogodisciplinarnosti k interdisciplinarnosti, od umetnih testnih okoliščin k razpoznavam v naravnih okoliščinah. Identifikacijski postopki zajemajo bolj ali manj različne areje otrokovega razvoja (učni uspeh, družinske razmere, mnenja učiteljev in vzgojiteljev, tekmovanja, mnenja šolskih svetovalnih služb, interesne dejavnosti, študije primerov, emocionalno osebnostni profil, kognitivno ustvarjanje sposobnosti), teste sposobnosti in ustvarjalnosti ter ocenjevalne lestvice. V prvi triadi devetletne osnovne šole se podcenjuje znanstvenjenje tega postopka (identifikacije) zaradi napačnega razvojnopsihološkega pojmovanja talentov (Odkrivanje in delo ..., 1998).

Poleg tega je identifikacija vse bolj vzajemno povezana z učnoprogramskimi prizadevanji razvijanja talentov. Pri tem pa še ni pravega posluha za socialnokulturno pogojenost nadarjenosti, zlasti ne v uradni šolski politiki (Ferbežer, 1992). Podobno premajhne pozornosti so deležne nekatere težje razpoznavne kategorije nadarjenih:

- kulturno prikrajšani nadarjeni otroci (Ferbežer, 1995),
- nadarjeni z razvojnimi problemi (Krašovec, 1994),
- učno neuspešni nadarjeni otroci (Zaljubershek, Nahtigal, 1993),
- nadarjene deklice (Valh, 1996),
- revni nadarjeni otroci (Lazar, 1998) itd.

Uspešnost celokupnih identifikacijskih in edukacijskih prizadevanj ovira nova zakonodaja o tajnosti podatkov.

UČNO DELO

Med pomembnejše nove posebne pozitivne okoliščine razvijanja nadarjenih v Sloveniji je mogoče šteti:

1. Nova šolska zakonodaja, ki omogoča pravico učencev do izbire, možnosti napredovanja v

različnih izobraževalnih poteh, vsebinah in programih, možnosti vključevanja zunanjih mentorjev, vse bolj razvejena mreža zasebnih šol, vrtcev, možnosti poglobljanja učne usmerjenosti, naraščajoča zavest o pravici do drugačnosti, različne vrste akceleracij, diferenciacija, individualizacija, dodatni pouk, homogeno in heterogeno razvrščanje v skupine, posebni programi za talente, posebne šole za talente (umetniško področje).

2. Pedagoško široko odmevne mednarodne strokovnoznanstvene konference o nadarjenosti:
  - Dodatni pouk v osnovni šoli, Maribor, 1988 (Dodatni pouk ..., 1987),
  - Nadarjen učenec v vzgojno-izobraževalnem procesu, Maribor, 1987 (Nadarjen učenec ..., 1987),
  - Nadarjeni, stanje, problematika, razvojne možnosti, Novo mesto, 1994. (Nadarjeni, stanje ..., Novo mesto, 1994).
3. Uvedba v osnovno šolo finančno podprtega dodatnega pouka za nadarjene po dve uri na teden. Udeležba je navdušujoča tudi zaradi povezovanja s pripravami na tekmovanja.
4. Uvedba zunanje diferenciacije, kombinacije temeljnega in nivojskega pouka v več zahtevnostnih nivojih pri treh predmetih v zadnji triadi devetletne osnovne šole. Temu pa pedagoško humanistično osveščeni, evropsko usmerjeni znanstveniki in predstavniki desnosredinskih političnih strank skupaj z nekaterimi starši nasprotujejo (Piciga, 1999).
5. Vključitev problematike nadarjenosti v kurikularne vsebine pedagoško-psiholoških in metodičnih predmetov pedagoških kadrovske šol prihodnjih učiteljev.
6. Od leta 1996 dalje organiziranje seminarske edukacije vzgojiteljev, učiteljev, zlasti pa šolskih svetovalnih služb, z naslovom Nadarjenost, šola, šolsko svetovalno delo, z nalogo inoviranja znanj in strategij dela z nadarjenimi učenci (Zavod Republike Slovenije za šolstvo).
7. Edukacija prek podiplomskega študija na Oddelku za psihologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, Oddelka za pedagogiko Pedagoške fakultete v Mariboru in Oddelku za razredni pouk Pedagoške fakultete v Ljubljani (predmet teorija nadarjenosti).

Pomembno spremembo v odpiranju skrbi za nadarjene pomeni nastajajoča splošna klima v novi državi Sloveniji, uveljavljanje pluralizma, možnosti izbire na vseh ravneh in v vseh smereh, bolj poudarjena avtonomija posameznika, uvajanje sistema mednarodne

primerljivosti znanja (mednarodna matura, evropsko primerljiva univerza, mednarodne raziskave o znanju), tekmovanje v znanju, razcvet učenja tujih jezikov, možnosti šolanja v tujini, demokratizacija odnosov v razredu in v šoli, večanje in množenje stipendijskih fondov za nadarjene, postopno priznavanje dela s talenti kot dejavnost posebnega družbenega pomena, humanističnega in nacionalnega pomena ter dimenzija človekove pravice. Pomembna novost v tem pogledu je vedno večja inovativna avtonomija šol. Nemški Der Spiegel to imenuje kot reforma od spodaj navzgor.

Ključni konvergentni problem je še v začetkih porajajoča potreba po koordinaciji in formalizaciji vseh oblikovalnih aktivnosti s področja nadarjenosti, bodisi še ne oživiljenega nacionalnega združenja za nadarjene (Prva seja iniciativne ..., Maribor, 1994), bodisi v okviru Ministrstva za šolstvo, znanost in šport ali Zavoda Republike Slovenije za šolstvo. Glede ciljev, nalog in področij dela na področju nadarjenosti se zgledujemo po ECHA (Evropski svet za nadarjene).

V učnih programih je najbolje določeno zunanje opisno členjenje ustreznega učnega okolja, manj kurikularne vsebine in najmanj višje ustrezajoče kognitivne spretnosti (Odkrivanje in delo ..., 1998). V omenjeni državni koncepciji, a nekoliko manj v praksi, je pogrešati več strokovne pozornosti akceleraciji, raziskovalni učilnici (resource room), pomanjkanje prilagojenih kurikularnih vsebin, pomanjkanje za nadarjene ustreznih delovnih zvezkov in učbenikov (Kunaver, 1983). Ustrezne kurikularne vsebine bi morale biti bolj interdisciplinarne, bolj kreativne, imeti raziskovalni značaj, usmerjene v prihodnost človeštva in aktivirati metakognitivne psihične procese. Skromni so poskusi reševanja določenih problemov v resničnih življenjskih okoliščinah. Gre za potrebo po tesnejšem povezovanju krajevnega okolja s kurikulumom za nadarjene učence. Streaming, posebni razredi in posebne šole (waldorfska šola, teološke gimnazije itd.) se polagoma vključujejo v idejno pluralnost ponudbe in izobraževalni napredek uspešneje povezujejo s psihološkim razvojem otrok. Izobraževalno delo z nadarjenimi učenci sledi bolj kompenzatornemu, manj pa preferenčnemu modelu.

Pomembno pionirsko poslanstvo ozaveščanja organizirane skrbi za nadarjene predstavlja v Sloveniji edino društvo Klub za nadarjene učence Novo mesto (mag. Ana Blažič, dr. Marjan Blažič, 1994).

Prej omenjena prva slovenska projektna prizadevanja operacionalizacije kurikulumu za nadarjene učence so začela tudi z gradnjo metodologije evalvacije učnih programov za nadarjene učence kot enakovredne sestavine edukacije.

USPOSABLJANJE UČITELJEV

Dodiplomsko in podiplomsko usposabljanje učiteljev se tako kot v Evropi (Monks, Katzko, Van Boxtel, 1991) tudi v Sloveniji vse bolj kaže kot bistveno za razvoj talentov. To je poudarjeno, ne samo v državnih organih (Zavod RS za šolstvo), ampak tudi induktivno spontano, v posameznih šolah. Pri tem je precejšen poudarek na spreminjanju skoraj 50 let prevladujočega, s stereotipi in predsodki obarvanega pojmovanja nadarjenosti. Tudi nova slovenska koncepcija usmerja skrb za nadarjene na avtoriteto učitelja, kar je svetovna bližnjica in prvi korak v pravi smeri enotnosti med koncepcijo, identifikacijo in edukacijo.

V sistematično organiziranih delavnicah Zavoda RS za šolstvo je bilo od leta 1996 zajetih okoli 500 vzgojiteljev, učiteljev in šolskih svetovalnih delavcev (Maribor, Novo mesto, vodja Tanja Bezić).

Posamezne študijske skupine šolskih svetovalnih delavcev so obravnavale vsaj po eno študijsko temo s področja nadarjenosti (okoli 600 svetovalnih delavcev). Na tej podlagi so bili izdelani lokalno prirejeni programi dela z nadarjenimi učenci, ki so bili vključeni v letne delovne načrt šol. Iz zgoraj omenjenih seminarjev je izšel večavtorski, po kvaliteti evropsko primerljiv priročnik Nadarjeni, šola, šolsko svetovalno delo (Bezić, Strmčnik, Ferbežer, Jaušovec, Artač, Bragato, Nanut Brovč, Pahor, Skrt Leban, 1998). Vzporedno s temi prizadevanji postajajo vse bolj iskane temeljne in uporabne raziskave s področja nadarjenosti.

SKLEP

Raziskovalna prizadevanja na področju nadarjenosti bi kazalo osredotočiti na našo kulturno in nacionalno tradicijo, na specifično marljivega karakterja slovenskega človeka (A. Trstenjak). To pa bi sooblikovalo proces prehoda etnične identitete v nacionalno identiteto. Šele to je temelj za medkulturne primerjave in možnosti »žarčenja slovenske odličnosti« v svetu.

Priznanje temu je dal junija 1999 v Ljubljani predsednik najrazvitejše države na svetu, ZDA, Bill Clinton: »Jefferson se je pri oblikovanju deklaracije neodvisnosti zgledoval po ustoličevanju koroških knezov; Adamič, Baraga in drugi so nenadomestljivo sooblikovali ameriško kulturo.«

L I T E R A T U R A

- Artač, J. (1987). Odkrivanje, spodbujanje in spremljanje nadarjenih učencev v osnovni šoli. V: *Drugačnost otrok v šoli, Zbornik posvetovanja*. Cankarjev dom Ljubljana, 17.–19. 9. 1986, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, Ljubljana, str. 323–326.
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji* (1995). Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.
- Bezić, T., Strmčnik, F., Ferbežer, I., Jaušovec, N., Dobnik, B., Artač, J., Bratago, S., Nanut Brovč, N., Pahor, N., Skrt Leban, N. (1998). *Nadarjeni, šola, šolsko svetovalno delo*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
- Blažič, A. (1994). *Klub za nadarjene učence, Pregled članstva, realizacije programa, sodelavcev, 1988–1994*. Novo mesto, ciklostil.
- Cerovič, N. (1995). *Nadarjeni učenci v šolski zakonodaji v Sloveniji in Hrvaški*. Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta Maribor, Oddelek za razredni pouk, Maribor, diplomsko delo.
- Čudina Obradović, M. (1990). *Nadarjenost, razumevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Školska knjiga, Zagreb, str. 33–44.
- Dodatki pouk v osnovni šoli*. (1987). Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta Maribor.
- Ferbežer, I. (1992). Učitelji odkrivajo kulturno prikrajšane nadarjene otroke. V: *Sodobna pedagogika*, Vol. 43, št. 1–2, str. 46–52.
- Ferbežer, I. (1994). Pedagoška definicija nadarjenosti kot izziv prakse. V: *Pedagoška obzorja*, št. 1, str. 14–23.
- Ferbežer, I. (1992). *Veljavnost in zanesljivost učiteljevih ocen pri odkrivanju in spremljanju nadarjenih učencev*. Vseučilišče v Zagrebu, Filozofska fakulteta Zagreb, doktorska disertacija.
- Ferbežer, I. (1999). Bistvene dileme poklicnega razvoja, edukacije in svetovanja nadarjenim učencem. V: *Poklicna orientacija na razpotju, Mednarodna konferenca o poklicni orientaciji*, 5.–7. 5. 1999. Mednarodno združenje za izobraževalno in poklicno orientacijo, Bled, str. 28–29.
- Ferbežer, I. (1994). Pedagoško pojmovanje nadarjenosti. V: *Pedagoška obzorja*, št. 2, str. 3–13.
- Ferbežer, I. (1995). Značilnosti kulturno prikrajšanih nadarjenih otrok. V: *Vzgoja in izobraževanje*, letnik XXVI, št. 3, str. 18–21.
- Ferbežer, I. (1999). Gifted Children in Slovenia Between Theory and Practice. V: *13th Biennial World Conference, Wourld Council for Gifted and Talented Children*, 2.–6. Avgust, 1999, Istanbul, str. 44–45 (abstract).
- Ferbežer, N. (2000). *Terminologija nadarjenosti*. Teoretični del. Inštitut za prevajalstvo Gradec, Karl Franzes Universität Graz, gradivo magistrske naloge.
- Glogovec, Z., Žagar, D. (1992). *Ustvarjalnost, Projektno vzgojno delo*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
- Hollingwort, L. (1942). *Children Above 180 IQ Stanford Binet, Origin and Development*. Yonkers on Huston, NY, World Bool, str. 372.
- Jaušovec, N. (1987). *Spodbujanje otrokove ustvarjalnosti*. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
- Jurman, B. (1995). Inteligentni proti nadarjenim. V: *Anthropos*, št. 1–2, str. 331.
- Kobal, M. (1987). *Gibanje Znanost mladini in Slovenci*. Zveza organizacij za tehnično kulturo Slovenije, Ljubljana, str. 74–75.
- Krašovec, P. (1994). *Razvojni problemi nadarjenih otrok*. Pedagoška fakulteta Maribor, Univerza v Mariboru, diplomatska naloga.
- Kunaver, D. (1983). *Poskusno gradivo za dodatni pouk angleškega jezika za sedmi in osmi razred osnovne šole*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
- Lazar, M. (1998). *Revni nadarjeni otroci*, Pedagoška fakulteta Maribor, Univerza v Mariboru, diplomsko delo.
- Monks, F. J., Katzko, M., H., W., Van Boxtel (1991). *Education of the Gifted in Europe: Theoretical and Research Issues*. Report of Educational Research Workshop held in Nijmegen, The Netherlands, 23.–26. 7. 1991, Council of Europe, Strassbourg, Center for the Study of Giftedness – Nijmegen, Swets, Zeitlinger, Amsterdam, str. 22–46.
- Nagy, M. (1996). Projekt SUNO, ali lahko vplivamo na večjo realizacijo nadarjenih učencev v šoli in izven nje. V: *Psihološka obzorja*, št. 4, Vol. 5, str. 19–46.
- Makarovič, J. (1996). Care for the Gifted between two conservative institutions: the Case of Slovenija. V: *Paper presented at the 4th ALPS ADRIA Psychology Symposium*, Zagreb, October 3–5, 1996, Abstracts, Department of Psychology, Faculty of Philosophy, University of Zagreb, str. 29.
- Makarovič, J. (1999). Zoisove štipendije, propad prizadevanj treh desetletij. V: *Poklicna orientacija na razpotju*, Mednarodno združenje za izobraževalno in poklicno orientacijo, Bled, 5.–7. 5. 1999, Abstrakti, str. 58.
- Mulej, M. (1994). *Inovacijski management*, 1. knjiga. V: *Inoviranje managementa*, Tempus Joint European Projekt 3076, Maribor, Ekonomsko poslovna fakulteta, Univerza v Mariboru.
- Musek, J. (1994). *Psihološki portret Slovencev*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Nadarjeni – stanje, problematika, razvojne možnosti* (1994). Društvo pedagoških delavcev Dolenjske, Pedagoška fakulteta Ljubljana, Republiški zavod za zaposlovanje, Novo mesto, Planprint, Ljubljana.
- Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci* (1998). Nacionalni kurikularni svet. V: *Pedagoška obzorja*, št. 5–6, str. 277–285.
- Piciga, D. (1999). *Z NKS stvar ni končana, ampak se šele začinja*. Večer, 15. 2. 1999, str. 24.
- Prva seja iniciativne skupine slovenskega združenja za nadarjene* (1994). Marjan Blažič, Maribor. Zapisnik oblikoval Ferbežer I., ciklostil.
- Smaka, M. (2000). *Odločno premajhna usmeritev v razvoj*. Večer, 9. 12. 2000, str. 17.
- Sloat, R. S. (1993). *Razumevanje izraza »nadarjen«*. Educa, št. 6, str. 477–483.

Strmčnik, F. (1983). Učna diferenciacija in individualizacija v samoupravni socialistični šoli. V: *Sodobna pedagogika*, letnik 34, št. 1–2, str. 1–17.

Valh, I. (1996). *Nadarjene deklice*. Pedagoška fakulteta Maribor, Univerza v Mariboru, diplomska naloga.

Zaljuberšek, M., Nahtigal, M. (1993). *Učno neuspešni nadarjeni učenci*. Pedagoška fakulteta Maribor, Univerza v Mariboru, diplomska naloga.

P o v z e t e k

Deskriptivna komparativna raziskava preučuje položaj nadarjenih učencev v šolskem sistemu v Sloveniji. Uporabljene so takšne problemske kriterijske členitve, kakor jih uporabljajo evropska (ECHA, EUROTALENT) in svetovna (WCGTC, UNESCO) strokovna združenja za nadarjene. Metoda analize vsebine je usmerjena zlasti na te raziskovalne probleme: koncepcija in terminologija nadarjenosti, identifikacija nadarjenih učencev, zadovoljitev specifičnih intelektualnih, izobraževalnih, socialnih in emocionalnih potreb doma in v šoli, usposabljanje učiteljev, vzgojiteljev in šolskih svetovalnih služb, izobraževanje nadarjenih v luči akceleracije, notranje in zunanje diferenciacije, obogatitve, senzitiviranje javnosti, politike za potrebe nadarjenih otrok, hranjenje in informacijsko urejanje podatkov, štipendiranje in vprašanje, kaj bi se bilo mogoče naučiti iz slovenske izkušnje.

A b s t r a c t

The descriptive comparative analysis examines the situation of the gifted pupils and students in Slovene educational system. The criteria classifications of the problems used in this research correspond to those used by European (ECHA, EUROTALENT) and world (WCGTC, UNESCO) professional associations for gifted pupils and students. The methodology of content analysis has been focused on the following research problems: concepts and terminology of giftedness, identification of gifted pupils and students, fulfilment of specific intellectual, educational, social and emotional needs at home and at school, in-service training for teachers, educators and school counsellors, education of the gifted in the light of acceleration, internal and external differentiation, enrichment, sensitivity of public, policy for the needs of the gifted, system of recording and information, scholarships, as well as to the question of what could be learned from Slovene experience.

